

دانشگاه هنر اصفهان

دانشکده هنرهای تجسمی و کاربردی

گروه صنایع دستی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی گرایش پژوهش هنر

مفهوم نمادین نقش بز در فلزکاری ایران از مفرغ های لرستان تا پایان دوره ی ساسانی

استاد راهنما:

دکتر علی رضا خواجه احمد عطاری

استاد مشاور:

دکتر بهار مختاریان

پژوهشگر:

سجاد شکری

شهریور ماه ۱۳۸۹

اظهارنامه‌ی دانشجو

اینجانب سجاد شکری دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی گرایش پژوهش هنر گروه صنایع دستی دانشکده هنرهای تجسمی و کاربردی دانشگاه هنر اصفهان به شماره‌ی دانشجویی ۸۷۱۱۳۰۹۱۰۷ گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان‌نامه با عنوان " مفهوم نمادین نقش بز در فلزکاری ایران از مفرغ‌های لرستان تا پایان دوره‌ی ساسانی " توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می‌باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. همچنین گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان‌نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان‌نامه چارچوب مصوب دانشگاه را به طور کامل رعایت کرده‌ام.

امضاء دانشجو:

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر اصفهان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشگاه هنر اصفهان

دانشکده هنرهای تجسمی و کاربردی

گروه صنایع دستی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی گرایش پژوهش هنر آقای سجاد شکری
تحت عنوان:

مفهوم نمادین نقش بز در فلزکاری ایران از مفرغ های لرستان تا پایان دوره ی ساسانی

ارایه شده به مدیریت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای درجه ی کارشناسی ارشد که در تاریخ..... توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره.....درجه ..... به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه آقای دکتر علی رضا خواجه احمد عطاری با مرتبه علمی امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه خانم دکتر بهار مختاریان با مرتبه علمی امضاء

۳- استاد/استادان داور داخل گروه آقای/خانم دکتر با مرتبه علمی امضاء

۴- استاد/استادان داور خارج از گروه آقای/خانم دکتر با مرتبه علمی امضاء

امضای مدیر گروه

با سپاس فراوان از:

- دکتر عطاری استاد ارجمند راهنما و عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان که در طول مدت این پژوهش، اگر نبود دستان یاری گرایشان، این بار بر زمین می ماند.
  - سرکار خانم دکتر مختاریان استاد مشاور این پژوهش و سرپرست دانشکده هنر ادیان و تمدن ها، عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان.
  - دکتر کیانمهر مدیر محترم گروه صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان.
  - مدیریت محترم و کارکنان بخش امانات کتابخانه ی مرکزی دانشگاه هنر اصفهان.
  - مدیریت و کارکنان محترم کتابخانه ی عمومی شهرستان اقلید.
  - اسطوره ی شکارگری، پدر بزرگ دانشمند و مهربانم نوراله شکری که در بخش تحقیقات میدانی از یک عمر اندوخته های ارزشمند خویش، بنده را بی نصیب نگذاشتند.
- و
- دوست و همسر فرهیخته ام سعیده، که در لحظه لحظه ی این پژوهش با او عاشقانه زیستن را مشق می نمودم.

به مادر اساطیری مفرغینه و شقایق ؛ مله بلوط

کاربرگ چکیده‌ی فارسی پایان نامه های دانشجویان کارشناسی ارشد

نام خانوادگی دانشجو: شکری	نام: سجاد
استاد راهنما: دکتر علیرضا خواجه احمد عطاری	استاد مشاور: دکتر بهار مختاریان
تاریخ دفاع: چهارشنبه ۱۳۸۹/۶/۳۱ ساعت: ۱۴ بعد از ظهر	تعداد صفحات پایان نامه: ۱۱۳
رشته: صنایع دستی	گروه: صنایع دستی
دانشکده: هنر های تجسمی و کاربردی	
کلید واژه ها: نماد، نقش بز، فلز کاری، ایران باستان	
<p>عنوان پایان نامه: مفهوم نمادین نقش بز در فلز کاری ایران از عصر مفرغ های لرستان تا پایان دوره ساسانی</p>	
<p>چکیده: هدف از این پژوهش بررسی مفهوم نمادین نقش بز در فلز کاری ایران از عصر شکوفایی هنری مفرغ های لرستان تا پایان دوره ی ساسانی می باشد. استفاده فراوان از نماد بز در طراحی و ساخت آثار فلزی با توجه به قلمرو زمانی و مکانی گسترده ی تمدن ایران باستان، از اهمیت این نقشمایه ی نمادین خبر می دهد. نماد بز طی قرون بعد کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با عنایت به اینکه کاربرد نماد بز در هنر ایران باستان مبین نگرش اعتقادی و باورهای مردم و سازندگان این آثار به جهان پیرامون بوده، با گذشت زمان فراموش شده است. ممکن است که شکل گیری وجه نمادین بز با دین، شیوه ی معیشت و همسویی انسان با عناصر طبیعی و حرکت ستارگان در آسمان در ارتباط بوده باشد. احتمال دارد این پیوند نمادین زاییده ی نیاز به باروری و حاصل خیزی انسان و زمین در استمداد از نیروهای طبیعی و اساطیری بوده باشد. بی شک تلاش در شناخت معانی و مفاهیم نماد بز در اساطیر و هنر ایران، تبیین جایگاه این نماد در آثار فلزی و تحلیل نماد بز در عرصه ی باورها و زندگی دینی مردم باستان، از اهداف مهم این پژوهش می باشد. روش کلی و روند مطالعاتی در این پژوهش به صورت کتابخانه ای و مبتنی بر رویکردی تاریخی، توصیفی و تحلیلی است. نتیجه اینکه بز در ایران باستان به عنوان نماد ملی، حیوان خورشید و ماه، ایزد باروری و حاصلخیزی و نماد زمستان معرفی شده است. می توان نماد بز را روایتگر تحولات دینی، اجتماعی، سیاسی، فکری و اساطیری مردم ایران در ادوار باستانی دانست.</p>	
امضاء استاد راهنما	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-۱	مقدمه..... ۲
۲-۱	بیان مساله..... ۳
۳-۱	اهمیت و ضرورت پژوهش..... ۳
۴-۱	اهداف پژوهش..... ۴
۵-۱	پرسش های پژوهش..... ۴
۶-۱	فرضیات پژوهش..... ۴
۷-۱	روش تحقیق..... ۵
۸-۱	قلمرو تحقیق..... ۵
فصل دوم: مبانی نظری تحقیق، مفاهیم و تعاریف	
۱-۲	مبانی نظری تحقیق..... ۷
۱-۱-۲	مروری بر تاریخچه ی فلز کاری در ایران..... ۷
۲-۱-۲	ادبیات تحقیق..... ۹
۳-۱-۲	چهار چوب نظری تحقیق..... ۱۲
۲-۲	مفاهیم و تعاریف..... ۱۴
۱-۲-۲	اسطوره..... ۱۴
۲-۲-۲	نماد..... ۱۷
۳-۲-۲	نشانه..... ۱۹

۲-۳- جایگاه اسطوره در گذشته و حال ایران..... ۲۰

۲-۴- جایگاه بز در میان اساطیر ایران و جهان..... ۲۵

۲-۴-۱- نگاهی به بز در اساطیر ایران..... ۲۵

۲-۴-۲- نگاهی به بز در اساطیر جهان..... ۲۸

فصل سوم: جایگاه نمادین بز در فرهنگ ایرانیان

۳-۱- جایگاه نمادین بز در فرهنگ ایرانیان (گاهشماری، قربانی)..... ۳۳

۳-۱-۱- گاهشماری (منطقه البروج)..... ۳۳

۳-۱-۲- مروری بر تاریخ قربانی و نذر در ایران..... ۳۷

۳-۲- جایگاه باورهای عامه در شکل‌گیری نماد بز..... ۳۹

۳-۳- نقش و جایگاه دین در شکل‌گیری نماد بز..... ۴۳

۳-۴- آیین‌ها و مراسم..... ۴۵

فصل چهارم: مفهوم نمادین نقش بز در فلزکاری ایران از مفرغ‌های لرستان تا پایان دوره ی ساسانی

۴-۱- نقش بز در سنگ‌نگاره‌های ایران باستان..... ۴۷

۴-۲- نقاشی غارها..... ۵۱

۴-۳- مروری بر نقش بز در سفالینه‌های ما قبل تاریخ ایران..... ۵۲

۴-۴- نقش بز در آثار مفرغی لرستان..... ۵۹

۴-۴-۱- آثار مفرغی لرستان و کارکرد آنها..... ۶۰

۴-۵- هنر ایران در قرن هفتم قبل از میلاد..... ۷۰

۴-۵-۱- هنر ماد..... ۷۰

- ۷۱..... گنجینه ی جیحون..... ۲-۵-۴
- ۷۳..... گنجینه ی زیویه ۳-۵-۴
- ۷۷..... نقش بز در آثار فلزی دوره ی هخامنشیان (۵۰۰-۳۲۰ ق.م)..... ۶-۴
- ۸۷..... نقش بز در آثار فلزی دوره ی سلوکیان (۳۱۲-۲۴۶ ق.م)..... ۷-۴
- ۸۹..... نقش بز در آثار فلزی دوره ی اشکانیان (۲۵۰ ق.م - ۲۰۰ میلادی)..... ۸-۴
- ۹۳..... نقش بز در آثار فلزی دوره ی ساسانیان (۲۲۴ میلادی-۷۰۷ میلادی)..... ۹-۴

فصل پنجم:

- ۹۹..... تحلیل داده ها..... ۱-۵
- ۱۰۴..... نتیجه گیری..... ۲-۵
- ۱۰۷..... فهرست منابع و مآخذ.....
- ۱۱۳..... چکیده انگلیسی.....

فهرست عکس ها

عنوان عکس	صفحه
عکس (۱-۴) بزهای کوهی و شیر ، محل : دره مورهای خوار (تیمره دلیجان) عصر نوسنگی.....	۴۸
عکس (۲-۴) نقش بز کوهی ، محل : گراسلک (تیمره دلیجان) عصر نوسنگی	۴۹
عکس (۳-۴) بز و شکارگاه ، محل : تپه های قیدو (تیمره دلیجان) عصر نوسنگی	۴۹
عکس (۴-۴) بزهای نر کوهی ، محل : دره جوزعلی هاجیله (تیمره دلیجان)،عصر نوسنگی.....	۵۰
عکس (۵-۴) بزهای کوهی ،محل: دره مورهای بر گله،عصر نوسنگی.....	۵۰
عکس (۶-۴) نقوش بز ، غار دوشه خرم آباد ،عصر نوسنگی.....	۵۱
عکس (۷-۴) نقوش بز ، غار دوشه خرم آباد ،عصر نوسنگی.....	۵۱
عکس (۸-۴) نقوش بز ، غار دوشه خرم آباد ،عصر نوسنگی.....	۵۱
عکس (۹-۴) نقوش بز ، غار دوشه خرم آباد ،عصر نوسنگی.....	۵۱
عکس (۱۰-۴) نقوش بز بر سفالینه های تپه سیلک کاشان	۵۴
عکس (۱۱-۴) نقوش بز بر سفالینه های تپه سیلک کاشان.....	۵۴
عکس (۱۲-۴) نقوش بز بر سفالینه های تپه سیلک کاشان	۵۴
عکس (۱۳-۴) نقوش بز کوهی بر سفالینه های ما قبل تاریخ تپه حصار	۵۴
عکس (۱۴-۴) نقوش بز کوهی بر سفالینه های ما قبل تاریخ تل باکون	۵۴
عکس (۱۵-۴) نقوش بز کوهی بر سفالینه های ما قبل تاریخ تپه حصار.....	۵۴
عکس (۱۶-۴) جام پایه دار سفالین با نقش بز ،تپه حصار هزاره ی چهارم ق.م.....	۵۵
عکس (۱۷-۴) جام پایه دار سفالین با نقش بز ،تپه حصار هزاره ی چهارم ق.م.....	۵۵
عکس (۱۸-۴) کاسه سفالین با نقش اغراق آمیز بز ،تل باکون هزاره ی چهارم ق.م.....	۵۵

- عکس (۱۹-۴) آبخوری سفالین با نقش بز، سیلک کاشان، هزاره ی چهارم ق.م ۵۵
- عکس (۲۰-۴) کوزه سفالین با نقش بز، شهر سوخته، هزاره ی سوم ق.م ۵۵
- عکس (۲۱-۴) کوزه سفالین با نقش بز، شهر سوخته، هزاره ی سوم ق.م ۵۵
- عکس (۲۲-۴) سفال گودین تپه با نقش بز، هزاره سوم ق.م ۵۶
- عکس (۲۳-۴) قوری لوله دار با نقش بز و هلال ماه و چلیپا، حسنلو، هزاره دوم ق.م ۵۶
- عکس (۲۴-۴) جام پایه دار سفالین با نقش بز، تپه حصار دامغان، هزاره چهارم ق.م ۵۶
- عکس (۲۵-۴) ریتون سفالین با فرم بز کوهی، شمال غرب ایران، هزاره اول ق.م ۵۶
- عکس (۲۶-۴) سفالینه با دسته هایی به شکل سر بز کوهی، هخامنشی، سده ششم ق.م ۵۶
- عکس (۲۷-۴) ظرف لوله دار سفالین با سر بز کوهی، گرمی مغان، اشکانیان ۵۶
- عکس (۲۸-۴) جام سفالین پایه دار با نقش بز، سیلک کاشان، هزاره چهارم ق.م ۵۷
- عکس (۲۹-۴) کاسه سفالین با نقش بز، چشمه علی، هزاره پنجم ق.م ۵۷
- عکس (۳۰-۴) جام سفالین با نقش بز، شوش، هزاره چهارم ق.م ۵۷
- عکس (۳۱-۴) ظرف سنگی با نقش بز، جیرفت، هزاره پنجم ق.م ۵۷
- عکس (۳۲-۴) کاسه سفالین با نقش مکرر بز، شهر سوخته، هزاره سوم ق.م ۵۷
- عکس (۳۳-۴) کوزه سفالین با نقش بز، سیلک کاشان، هزاره چهارم ق.م ۵۷
- عکس (۳۴-۴) نقش بز بر سفالینه، میرولی لرستان، هزاره سوم ق.م ۵۸
- عکس (۳۵-۴) جام سفالین پایه دار با نقش بز، تپه گورا بلوچستان، هزاره سوم ق.م ۵۸
- عکس (۳۶-۴) نقش بز بر سفالینه، سلطان آباد، هزاره چهارم ق.م ۵۸
- عکس (۳۷-۴) لگام مفرغی با بز های کوهی ایستاده بر گردونه و سه پایه، لرستان، هزاره دوم ق.م ۶۵
- عکس (۳۸-۴) طلسم مفرغی با بز کوهی در کنار گیل گمش خدای نگهبان گله ها، لرستان، هزاره دوم ق.م ۶۵
- عکس (۳۹-۴) لگام مفرغی به شکل بز کوهی بالدار با دم گربه سانان، لرستان، هزاره دوم ق.م ۶۵

- عکس (۴-۴۰) لگام مفرغی با سر و شاخ های بز کوهی و دو گربه سان در اطراف، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۵
- عکس (۴-۴۱) لگام مفرغی با دو دایره و شاخ های بز کوهی، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۵
- عکس (۴-۴۲) لگام مفرغی با شاخ های بز کوهی و دو گربه سان در اطراف، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۵
- عکس (۴-۴۳) لوح مشبک با فرم شاخ های بز کوهی و دو گربه سان در وسط، لرستان، قرن هفتم ق. م. ۶۵
- عکس (۴-۴۴) لوح مشبک با نقش قرینه شاخ های بز کوهی و دو گربه سان در وسط، لرستان، قرن هفتم ق. م. ۶۵
- عکس (۴-۴۵) لگام با شاخ بز کوهی بر روی گردونه و دو گربه سان در اطراف، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۴۶) میل نذری با فرم بز کوهی خوابیده، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۴۷) دسته فسان، چاقو تیز کن با سر بز کوهی و بزغاله ای در پشت آن، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۴۸) دسته چاقو تیز کن با سر بز کوهی و گربه سانی در پشت گردن آن، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۴۹) دسته چاقو تیز کن با سر بز کوهی، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۵۰) دسته چاقو تیز کن با سر بز کوهی و گربه سانی در حال حمله، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۵۱) دسته چاقو تیز کن با سر بز کوهی، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۵۲) دسته چاقو تیز کن با سر بز کوهی و پرنده ای نشسته بر پشت آن، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۵۳) لوح مفرغی با پنج سر بز کوهی و دو گربه سان در اطراف، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۶
- عکس (۴-۵۴) مجسمه مفرغی با پیکره ایستاده بز کوهی، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۵۵) ساغر مفرغی با نقش قلمزنی شده بز کوهی جوان، لرستان، هزاره اول ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۵۶) ساغر مفرغی با نقش قلمزنی شده بز کوهی، لرستان، سده ی نهم ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۵۷) میل نذری با فرم دو بز کوهی ایستاده و دو گربه سان در اطراف، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۵۸) میل نذری با فرم دو بز کوهی ایستاده و دو گربه سان، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۵۹) میل نذری با فرم دو بز کوهی ایستاده و دو گربه سان، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۷
- عکس (۴-۶۰) میل نذری با فرم دو بز کوهی ایستاده و دو گربه سان، لرستان، هزاره دوم ق. م. ۶۷

- عکس (۶۱-۴) تبر مفرغی با نقش سر بز کوهی و شاخ های بزرگ ، لرستان، هزاره دوم ق. م ۶۷
- عکس (۶۲-۴) سنجاق با سر بز کوهی ایستاده و بزغاله ای در پشت آن ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۷
- عکس (۶۳-۴) دسته ی چاقو تیز کن با نقوش جفتی بز کوهی ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۷
- عکس (۶۴-۴) سنجاق با سرهای بز کوهی و پرنده ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۷
- عکس (۶۵-۴) دسته ی چاقو تیز کن با سر بز کوهی ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۷
- عکس (۶۶-۴) لگام مفرغی به فرم بز کوهی بالدار، لرستان ، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۶۷-۴) لگام مفرغی با شکل بز کوهی بالدار با دم گربه سان، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۶۸-۴) لگام مفرغی به شکل بز کوهی بالدار با دم گربه سان، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۶۹-۴) دسته ی چاقو تیز کن به شکل بز به همراه بزغاله ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۷۰-۴) بت مفرغی متشکل از خدای نگهبان گله ها به همراه دو بز کوهی ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۷۱-۴) لگام مفرغی با سر بز کوهی و دو گربه سان در اطراف ، لرستان، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۷۲-۴) لگام مفرغی با سر بز کوهی بر گردونه ، لرستان، قرن هفتم ق. م ۶۸
- عکس (۷۳-۴) لگام با سر بز کوهی سوار بر گردونه و دو گربه سان در اطراف ، لرستان ، قرن هفتم ق. م ۶۸
- عکس (۷۴-۴) طلسم مفرغی با فرم بزهای بالدار ستیزه جو ، لرستان ، هزاره اول ق. م ۶۸
- عکس (۷۵-۴) بشقاب نقره ای با دو بز کوهی بالدار برجسته ، غار کلماکره کوهدشت، قرن هفتم ق. م ۶۹
- عکس (۷۶-۴) سر نقره ای بز کوهی ، غار کلماکره کوهدشت، قرن هفتم ق. م ۶۹
- عکس (۷۷-۴) سنگ قبر با نقوش حک شده بز کوهی ، دهستان مازو شهرستان پلدختر ، قرن سیزدهم ه. ش ۶۹
- عکس (۷۸-۴) سنگ قبر با نقوش حک شده بز کوهی ، رازان، شهرستان خرم آباد ، قرن سیزدهم ه. ش ۶۹
- عکس (۷۹-۴) سنگ قبر با نقوش حک شده بز کوهی ، رازان، شهرستان خرم آباد ، قرن سیزدهم ه. ش ۶۹
- عکس (۸۰-۴) لوحه طلائی ، مردی با برسم، گنجینه جیحون، قرن ۷ و ۸ ق. م ۷۲
- عکس (۸۱-۴) لوحه طلائی ، مردی با برسم، گنجینه جیحون، قرن ۷ و ۸ ق. م ۷۲

- عکس (۸۲-۴) لوحه طلائی، مردی با برسم، گنجینه جیحون، قرن ۷ و ۸ ق. م. ۷۲
- عکس (۸۳-۴) لوحه طلائی، حیوانی در حال حرکت، گنجینه جیحون، قرن ۷ و ۸ ق. م. ۷۲
- عکس (۸۴-۴) جام نقره ای با دسته های جفتی بز کوهی، گنجینه جیحون، قرن ۶ و ۷ ق. م. ۷۲
- عکس (۸۵-۴) ریتون سفالی به شکل بز کوهی خوابیده، کلاردشت، قرن ۷ و ۸ ق. م. ۷۲
- عکس (۸۶-۴) ساغر با نقش بز کوهی، زیویه، قرن هفتم ق. م. ۷۶
- عکس (۸۷-۴) سینه بند طلائی با نقوش بز کوهی در وسط، زیویه، قرن هفتم ق. م. ۷۶
- عکس (۸۸-۴) زینت طلائی کمر بند با نقش بزهای کوهی، زیویه، قرن هفتم ق. م. ۷۶
- عکس (۸۹-۴) زینت طلائی لباس به شکل بز کوهی خوابیده، زیویه، قرن هفتم ق. م. ۷۶
- عکس (۹۰-۴) حجاری، هدیه آورنده در حال حمل بز، دیوار کاخ تچر، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۱-۴) حجاری، هدیه آورنده در حال هدایت بز شاخ دار بزرگ، ورودی کاخ هدیش، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۲-۴) حجاری، غلاف شمشیر نگهبانان کاخ شاهی، تخت جمشید. ۸۴
- عکس (۹۳-۴) سردیس برنزی و تو خالی بز کوهی، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۴-۴) پلاک تزینی به شکل بز کوهی بالدار، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۵-۴) جام طلائی با دسته هایی به شکل بز کوهی، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۶-۴) ریتون نقره ای با نیم تنه موجود افسانه ای و شاخ های بز کوهی، هخامنشی. ۸۴
- عکس (۹۷-۴) لگام با نقش بز کوهی، هخامنشی. ۸۵
- عکس (۹۸-۴) دسته ی جام با طرح بز کوهی، هخامنشی. ۸۵
- عکس (۹۹-۴) دسته ی جام با طرح بز کوهی بالدار، هخامنشی. ۸۵
- عکس (۱۰۰-۴) بشقاب طلائی با نقش دو بز، هخامنشی. ۸۵
- عکس (۱۰۱-۴) نقش مهر، حیوان افسانه ای با شاخ های بز، هخامنشی. ۸۵
- عکس (۱۰۲-۴) آجر های لعابدار، حیوان افسانه ای با شاخ های بز کوهی، کاخ آپادانای شوش، هخامنشی. ۸۵

- عکس (۴-۱۰۳) بز کوهی از سنگ، هخامنشی..... ۸۵
- عکس (۴-۱۰۴) ظرف سنگی با طرح بز، هخامنشی..... ۸۵
- عکس (۴-۱۰۵) مجسمه بز کوهی با شاخ های بزرگ..... ۸۶
- عکس (۴-۱۰۶) مجسمه بز کوهی با شاخ های بزرگ..... ۸۶
- عکس (۴-۱۰۷) مجسمه بز کوهی بالدار با شاخ های بزرگ..... ۸۶
- عکس (۴-۱۰۸) بازو بند طلایی با طرح شیردال و شاخ های بز کوهی، هخامنشی..... ۸۶
- عکس (۴-۱۰۹) ریتون شیار دار با دسته هایی به شکل بز..... ۸۶
- عکس (۴-۱۱۰) کوزه ی تخم مرغی با دسته هایی به شکل بز کوهی..... ۸۶
- عکس (۴-۱۱۱) ریتون طلایی به شکل سر بز کوهی..... ۸۶
- عکس (۴-۱۱۲) تندیس طلایی با طرح شکار بز توسط عقاب..... ۸۶
- عکس (۴-۱۱۳) مهر استوانه ای با نقش بز بالدار و عقاب..... ۸۶
- عکس (۴-۱۱۴) مجسمه مرمری به شکل بز، برازجان، سلوکیان..... ۸۸
- عکس (۴-۱۱۵) ساغر نقره ای و مجسمه مطلقکاری شده ی بز کوهی، دیلمان، اشکانیان..... ۹۱
- عکس (۴-۱۱۶) ساغر شاخی شکل بز کوهی، شهر دماوند، اشکانیان..... ۹۲
- عکس (۴-۱۱۷) ساغر عاجی شکل با شاخ های بز، مکشوفه از نساء، اشکانیان..... ۹۲
- عکس (۴-۱۱۸) گچبری با نقوش بز کوهی و درخت زندگی، ساسانی..... ۹۵
- عکس (۴-۱۱۹) سفالینه با نقوش بز، ساسانی..... ۹۵
- عکس (۴-۱۲۰) سفالینه با نقوش بز، ساسانی..... ۹۵
- عکس (۴-۱۲۱) بشقاب نقره ای با نقوش قلم زنی شده ی بز کوهی..... ۹۶
- عکس (۴-۱۲۲) بشقاب نقره ای با نقوش قلم زنی شده ی بز کوهی..... ۹۶
- عکس (۴-۱۲۳) کوزه نقره ای با نقوش بز و درخت زندگی..... ۹۶

- عکس (۴-۱۲۴) کوزه نقره ای با نقوش بز و درخت زندگی، ساسانی..... ۹۶
- عکس (۴-۱۲۵) بشقاب نقره ای، بهرام پنجم و دخترش آزاده سوار بر شتر در حال شکار بز کوهی، ساسانی..... ۹۷
- عکس (۴-۱۲۶) بشقاب نقره ای، بهرام گور در حال شکار بز کوهی، ساسانی..... ۹۷
- عکس (۴-۱۲۷) بشقاب نقره ای، با نقش عقاب در حال شکار بز کوهی، ساسانی..... ۹۷
- عکس (۴-۱۲۸) بشقاب نقره ای، بهرام پنجم و دخترش آزاده سوار بر شتر در حال شکار بز کوهی، ساسانیان..... ۹۷

فصل اول : کلیات تحقیق

نوشته‌ی حاضر تحقیقی است پیرامون بررسی نماد بز اساطیری در فلز کاری ایران باستان، از زمان شکوفایی هنری مفرغ‌های لرستان تا پایان دوره‌ی هنری و درخشان ساسانی. بیشتر نقوش نمادین بز بکار رفته در آثار ماقبل تاریخ ایران را در سنگ نگاره‌ها، نقاشی‌های درون غار و سفالینه‌ها شاهد هستیم. ادامه‌ی این روند و سیر تاریخی را طی عصر طلایی مفرغ در لرستان و ادوار ماد و هخامنشیان تا پایان دوره‌ی ساسانی بر روی مهرها و حجاری‌ها و آثار سیمین و زرین و نیز مجسمه‌های فلزی و ... می‌بینیم. بی‌شک لازمه‌ی شناخت اعتقادات، فرهنگ، دین و نمادها در ایران می‌تواند بر پایه‌ی شناسایی بستر پیدایش سمبل‌ها، باورها و خدایان دوران ماقبل تاریخ باشد.

این پژوهش ضمن تشخیص جایگاه نمادین بز در میان باورها به ارتباط آن در طبیعت پرداخته و اهمیت این پیوند با دست ساخته‌های انسان باستان و اعتقادات مذهبی آنها را مورد توجه قرار داده است. بررسی ریشه‌های نماد بز در هنر فلزکاری ایران از عصر مفرغ‌های لرستان تا پایان دوره‌ی ساسانی جزء اهداف کلی این پژوهش می‌باشد. پیشینه‌ی پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه به دو حوزه تقسیم می‌شوند. - تاریخی باستان‌شناسی - اساطیری. الف: منابعی که موضوع این پژوهش را به صورت تاریخی و بر اساس آثار باستانی کشف شده مورد مطالعه قرار داده‌اند. ب: منابعی که به صورت رویکردی اساطیری موضوع نماد بز را بررسی کرده و در خلال این پژوهش‌ها می‌توان اشاراتی به نماد بز در اساطیر ملل و مردم باستان را پیدا نمود. شناسایی نقشمایه‌ی بز در آثار لرستان و جایگاه تعریف شده‌ی آن در آثار فلزی ماد و هخامنشیان و ادوار بعدی تا پایان دوره‌ی ساسانی از اهمیت بالایی برخوردار است.

ضرورت تحقیق بر روی چنین موضوعاتی و پرداختن به لایه‌های تاریخی گمشده و مبهم این نماد بر محققین پوشیده نیست. شناسایی معانی و مفاهیم نهفته در نقشمایه‌ی نمادین بز بکار رفته در آثار فلز کاری ایران باستان و ریشه‌یابی این نماد در عرصه‌ی باور داشت مردم باستان از عصر مفرغ تا پایان دوره‌ی ساسانی را می‌توان از اهداف اصلی این تحقیق برشمرد. مسیر مطالعاتی در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و توصیفی انجام گرفته و روند تحقیق رویکردی در بستر شناخت اساطیر، ادیان، فرهنگ مردم و بررسی آثار موزه‌ای بجای مانده از آن دوران را پیش رو داشت.

این تحقیق در چندین فصل به شرح زیر تدوین گردید: فصل اول این پژوهش مباحثی تحت عنوان کلیات تحقیق، که تعاریفی از مقدمه، بیان مسئله، اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف، پرسش‌ها، فرضیه‌ها، روش تحقیق و قلمرو پژوهش را به بحث گذاشته است. بخش اول از فصل دوم شامل مبانی نظری تحقیق است که مروری بر تاریخچه‌ی فلزکاری